

Asia: VN/27731/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen muodostavien säädösten täytäntöönpanemiseksi

Ei lausuttavaa

Ei lausuttavaa -toteaminen

-

Seulonta

Yleiset huomiot seulontamenettelystä

-

Viranomaiset ja tehtävienjako viranomaisten välillä

-

Seulontaviranomaisten toimivaltuudet

-

Seulottavan henkilön läsnäolo seulonnassa

-

Riippumaton perusoikeuksien seurantamekanismi seulontaan ja rajamenettelyyn

-

Henkilötietojen käsittely

-

Eurodac-järjestelmä

Eurodac- järjestelmää koskevat muutokset

-

Kansainvälistä suojelua koskevat menettelyt

Yleiset huomiot menettelyistä

-

Menettelyn alkuvaiheet

-

Maksuton oikeudellinen neuvonta / oikeusapu hallintomenettelyssä

-

Poikkeukset oikeuteen oleskella Suomen alueella hakemuksen tutkinnan ajan

-

Turvalliset maat

-

Muutoksenhaku (valitusajat, valituskiellot ja tuomioistuinten määräajat)

-

Euroopan unionin kansalaisten kansainvälisen suojelun hakemukset

-

Turvapaikanhakijoiden työnteko-oikeus

Turvapaikanhakijoiden työnteko-oikeutta koskeva muutos

-

Pitkään oleskelleiden direktiivin muutos

Pitkään oleskelleiden direktiivin muutos

-

Vastaanotto

Yleiset huomiot liittyen vastaanottoon

Vastaanottokeskustoiminnan näkökulmasta esitetyt, vastaanoton kokonaisuuteen liittyvät muutokset, ovat monilta osin tervetulleita.

Muutosten laajuuden vuoksi yksityiskohtaisten soveltamisohjeiden tarve korostuu. Vastaanottokeskusten toiminta perustuu käytäntöihin, joissa oikeudellinen tulkinta ja arjen hallinta kohtaavat. Yhdenvertaisen ja oikeudellisesti luotettavan toimeenpanon varmistamiseksi tarvitaan valtakunnallisesti yhtenäisiä ohjeita sekä koulutusta ennen säädösten voimaantuloa.

Jotta uudistukset voidaan toteuttaa hallitusti ja yhdenvertaisesti, on välttämätöntä huolehtia selkeästä ohjeistuksesta, viranomaisyhteistyön toimivuudesta sekä riittävästä resursoinnista. Vastaanottokeskusten arki muodostuu konkreettisista, asiakaslähtöisistä prosesseista, joissa pienilläkin muutoksilla on laajoja käytännön vaikutuksia. Esitämme, että toimeenpanovaiheeseen varataan riittävästi aikaa, tukea ja koulutusta, jotta muutosten tavoitteet saavutetaan ilman kohtuuttomia toiminnallisia haittoja.

Vastaanottopalvelujen saaja ja kesto

Esitetyt muutokset vastaanottopalvelujen saamisen edellytyksiin sekä menettelyvaiheiden nopeutuminen lyhentävät asiakkaiden oleskelua vastaanottokeskuksissa ja parantavat prosessin läpivirtausta.

Esitetyt muutokset vastaanottopalvelujen keston ja menettelyvaiheiden sujuvoittamiseen edellyttävät vastaanottokeskuksilta valmiuksia reagoida nopeasti muuttuviin asiakasstatuksiin, riittäviä tulkkaus- ja ohjausresursseja sekä selkeitä ohjeita. Esitämme, että ennen säädösten voimaantuloa käyttöön otetaan yhtenäinen valtakunnallinen ohjeistus, jota tuetaan keskitetysti järjestetyllä koulutuksella. Lisäksi on välttämätöntä, että viranomaisten välinen tiedonsiirto toimii saumattomasti, jotta varmistetaan, että vastaanottopalvelut eivät pääty virheellisesti tai päättäminen ei viivästy.

Vastaanottopalvelut (tunnistautuminen, vastaanottoraha, tilapäistä suojelua hakevien terveydenhuolto, vastaanottopalveluista perittävien maksujen takautuva perintä)

Esityksen mukainen laaja tunnistautumisvelvollisuus on tarkoituksenmukainen uudistus, mutta edellyttää selkeää ohjeistusta siitä, missä tilanteissa ja millä menetelmillä tunnistautuminen toteutetaan. Tämä on erityisen tärkeää yksiköissä, joissa on paljon asiointia ja joissa tunnistautumisen sujuvuus vaikuttaa palvelujen saatavuuteen. On myös välttämätöntä tarkentaa, voidaanko toistuvista tunnistautumiskäynneistä aiheutuvia kustannuksia – kuten matkakuluja – korvata asiakkaalle ja millä edellytyksillä. Ilman selkeää ohjeistusta on riskinä, että asiakkaiden yhdenvertaisuus ja vastaanottopalvelujen käytännön toteutus vaihtelevat merkittävästi eri toimijoiden välillä.

Ehdotukset vastaanottorahan rajoittamiseen tai alentamiseen tietyissä tilanteissa ovat sinänsä perusteltuja, mutta niiden soveltaminen vaatii tarkat kriteerit, jotta taataan päätösten läpinäkyvyys ja yhdenmukaisuus.

Tilapäistä suojelua saavien terveydenhuollon palvelujen osalta esitetyt muutokset ovat erittäin tervetulleita. Esitys luo yhtenäisempiä käytänteitä vastaanottokeskuksen eri asiakasryhmien välille ja lisää näin asiakkaiden yhdenvertaisuutta. Vastaanottokeskusten kannalta olennaista on kuitenkin, että terveydenhuollon järjestämisvastuusta ja käytännöistä annetaan riittävät ohjeet, jotta palvelut voidaan toteuttaa oikea-aikaisesti ja yhdenvertaisesti.

Uudistusten yhteydessä on lisäksi tärkeää selkeyttää vastaanottokeskuksessa työskentelevien sairaanhoitajien roolia, vastuita ja toimivaltuuksia suhteessa hyvinvointialueen palveluihin. Yhtenäiset valtakunnalliset linjaukset ovat tarpeen, jotta sairaanhoitajien tehtäväkuva ei muodostu alueittain toisistaan poikkeavaksi ja jotta vastaanottokeskukset voivat toteuttaa terveyspalveluja tehokkaasti ja asiakkaiden tarpeet huomioiden.

Kotokunta Oy näkee vastaanottopalveluista perittävien maksujen takautuvaa perintää koskevan muutoksen perusteltuna ja tarpeellisena. Takautuvan perinnän käytännön toteutus edellyttää kuitenkin selkeitä ohjeita, sillä vastaanottokeskusten mahdollisuudet varmistaa asiakkaiden tulot ja varallisuus ovat rajalliset. Vastaanottokeskuksilla ei ole pääsyä tulorekisterin tietoihin ja näin ollen tulotietojen arviointi perustuu käytännössä asiakkaan omaan ilmoitukseen.

Kotokunta Oy:n näkemyksen mukaan esitysluonnoksessa ehdotettu työ- ja opintotoiminnan poistaminen keventää vastaanottokeskusten hallinnollista taakkaa, mutta sisältää riskejä asiakkaiden hyvinvoinnille ja keskusten turvallisuudelle. Järjestetty toiminta muodostaa vastaanottokeskusten arjen keskeisen rakenteen, joka tukee asiakkaiden toimintakykyä, omatoimisuutta ja päivittäistä rytmiä. Työ- ja opintotoiminnan lakkauttaminen lisää riskiä arjen jäsentymättömyyteen ja joutilaisuuden kasvuun. Tämä voi johtaa levottomuuden ja häiriökäyttäytymisen lisääntymiseen ja heikentää näin asiakkaiden ja henkilökunnan turvallisuutta. Nykytilanteessa työtoimintaan on kuulunut myös pienimuotoisia arjen ylläpitotehtäviä, kuten oman huoneen ja käytössä olevien tilojen siivoamista. Vastaanottokeskusten näkökulmasta olisi tärkeää, että tällaisia omatoimisuutta edistäviä ja asumisen perusjärjestystä tukevia velvoitteita voitaisiin jatkossakin edellyttää osana keskusten sääntöjä, vaikka varsinainen työ- ja opintotoiminta lakkautettaisiinkin.

Vastaanottopalvelujen rajoittaminen ja peruuttaminen (alennettu vastaanottoraha, vastaanottopalvelujen peruuttaminen)

Kotokunta Oy pitää ehdotettuja muutoksia vastaanottorahan alentamiseen sekä vastaanottopalvelujen peruuttamiseen pääosin tervetulleina. Muutokset antaisivat vastaanottokeskuksille konkreettisia keinoja puuttua toistuviin keskuksen sääntöjen rikkomisiin ja vahvistaisivat siten arjen turvallisuutta ja järjestystä. Samalla tunnistamme ehdotuksiin liittyviä haasteita. Käytännön soveltaminen edellyttää tarkkoja valtakunnallisia linjauksia. Vastaanottokeskusten työntekijöiltä ei voida edellyttää harkintaa, joka perustuu tulkinnanvaraiseen lainsäädäntöön. Siksi on olennaista määrittää etukäteen selkeät soveltamiskriteerit, dokumentointikäytännöt, oikeasuhtaisuuden ja toistuvuuden arvioinnin periaatteet sekä asiakkaan oikeusturvakeinot. Ilman yhtenäisiä toimintamalleja on vaarana, että samankaltaisissa tilanteissa tehdään eri yksiköissä erilaisia ratkaisuja. Suosittelemme keskitetysti järjestettyä koulutusta ja malliasiakirjoja varmistamaan johdonmukaista ja dokumentoitua menettelyä.

Liikkumisvapauden rajoittaminen (maantieteellinen kohdentaminen, liikkumisvapauden rajoittaminen)

-

Ehdotuksen vaikutukset ihmiskaupan uhreihin

Kotokunta Oy on samaa mieltä esityksen tavoitteesta tehostaa menettelyjä, mutta korostaa, että ihmiskaupan uhrien tunnistamisen ja suojelun tulee säilyä ensisijaisena kaikissa vaiheissa. Menettelyjen nopeutuminen ei saa vaikeuttaa uhriviitteiden havaitsemista ja henkilöstöllä tulee olla riittävä osaaminen tilanteiden tunnistamiseen. Rajoitustoimenpiteitä ei tule soveltaa tilanteissa, joissa ne voivat vaarantaa uhrin turvallisuuden tai pääsyn apuun ja viranomaisten välisen tiedonkulun on toimittava sujuvasti koko prosessin ajan. Kotokunta Oy tuo esiin, että toimeenpanon onnistuminen edellyttää myös sitä, että ihmiskaupan uhrien erityistarpeet huomioidaan käytännön työssä esimerkiksi turvallisten majoitus- ja asiointijärjestelyjen, riittävän tuen ja ohjauksen sekä selkeiden sisäisten toimintamallien avulla. Kokonaisuutena on tärkeää, että esitetyt muutokset eivät heikennä uhrien asemaa vaan tukevat yhdenvertaista ja turvallista vastaanottotyötä kaikissa yksiköissä.

Ilman huoltajaa olevien lasten edustajajärjestelmä

Edustajajärjestelmään ehdotetut muutokset, vastaanottolaki

Kotokunta Oy haluaa tuoda esiin, että esitetyt muutokset ilman huoltajaa olevien alaikäisten asemaan ovat pääosin myönteisiä ja vahvistavat lasten oikeusturvaa. Esityksen keskeinen haaste liittyy kuitenkin edustajan määräämisen tiukkaan aikarajaan, joka ei ole yhteensopiva nykyisen vastaanottojärjestelmän toimintamallin kanssa. Ilman huoltajaa olevat lapset sijoitetaan ensin transit-yksikköön, jossa he viipyvät parista päivästä muutamaan viikkoon, minkä jälkeen he siirtyvät odotusajan ryhmäkotiin. Koska edustajaa tulee hakea sen kärkeäoikeuden tuomiopiiristä, jonka alueelle lapsi tosiasiallisesti sijoittuu, syntyy tilanteita, joissa transit-yksiköissä tehdyt hakemukset joudutaan peruuttamaan lapsen siirtyessä eteenpäin. Tämä kuormittaa prosessia, aiheuttaa viivettä ja heikentää määrääjän toteutumista. Samalla odotusajan ryhmäkodit voivat saada edustajan hakemisen vastuulleen vasta lähellä määrääjän päättymistä, jolloin aikarajan noudattaminen on käytännössä mahdotonta.

Kotokunta Oy esittää, että edustajan määräämisen aikaraja tulisi sovittaa vastaamaan järjestelmän todellista toimintaympäristöä. Jotta menettely olisi sujuva, tulisi edustajahakemus tehdä vasta siinä vaiheessa, kun lapsen sijoituspaikka on varmistunut, ja määräaika tulisi sitoa tähän ajankohtaan. Tämä selkeyttäisi prosessia, vähentäisi turhia hakemuksia ja varmistaisi, että edustajan määrääminen toteutuisi tarkoituksenmukaisesti ja lapsen edun mukaisesti.

Edustajajärjestelmään ehdotetut muutokset, kotoutumislaki

-

Terveydenhuoltolaki

Terveydenhuoltolakiin ehdotettu muutos

-

Muut muutokset

Sellaiset muita muutoksia koskevat huomiot, jotka eivät liity edellä esitettyihin teemoihin

-

Esitystä koskevat muut huomiot

Koko esitystä koskevat yleiset huomiot

-

Myllys Eeva
Kotokunta Oy, vastaanottokeskukset ja ryhmäkodit